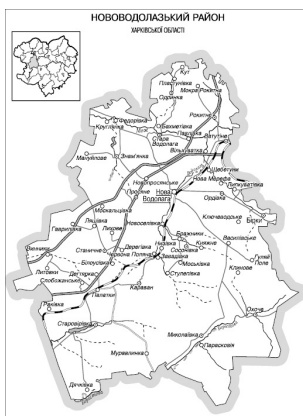

Ю. Р. Павловченко

Нововодолазький район

НОВОВОДОЛАЗЬКИЙ РАЙОН – район, що знаходився у західній частині Харківської області. Межував на Пн. і Пн. Сх. з Харків., на Сх. – зі Зміїв., на Пд. – з Первомай. і Кегичів., на Пд. Зх. – з Красногр., на Зх. і Пн. Зх. – з Валків. р-нами Харків. обл. Утвор. 1923 з Нововодолаз., Староводолаз., Знам'ян., Новоселів. і Станичан. волостей у складі Харків. округи (розформов. 1930) Харків. губ. (ліквід. 1925). Відтоді межі Н. р. неодноразово змінювалися. 1923–60 існував Старовірів. р-н. 1932 Н. р. відійшов до Харків. обл. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від жовтня 1941 до вересня 1943 – під нім. окупацією. Діяло рад. підпілля. Під час боїв на тер. Нововодолажчини були вбиті понад 5 тис. рад. воїнів і партизан, які похов. у багатьох брат. могилах, зокрема у Новій Водолазі (244 особи), селах Гуляй Поле (390), Караван (116), Ключеводське (228), Муравлінка (150), Ордівка (понад 1300), Стара Водолага (242), Старовірівка (190). У довоєнні роки у Липкуватів. зоотехнікумі навч. Герой Радянського Союзу І. Доценко (у цьому селі йому встановлено погруддя); на тер. р-ну відзначився Герой Радянського Союзу А. Губін, загинули Герої Рад. Союзу О. Воронцов, І. Копьонкін, К. Курячий, В. Малишев, І. Решетей. На фронтах 2-ї світової війни воювали бл. 7 тис. воїнів-земляків, з них бл. 3 тис. було вбито. 2016 села Комінтерн і Комсомольське перейменували відповідно на Слобожанське та Новопросянське; 2019 села Мелихівка та Рябухине – на Миколаївка та Гуляй Поле. 2017–18 утвор. 2 об'єднані територ. громади: Нововодолаз. селищну (351,63 км², 16 350 осіб; смт Нова Водолага та 22 села, зокрема й Стара Водолага) та Старовірів. сільс. (365,45 км², 5764 особи; 10 сільс. насел. пунктів, зокрема й Старовірівка). На поч. 2020 окремо продовжували функціонувати Бірків. селищна (підпорядк. смт Бірки та 4 села), Ватутін. (2 села), Охочен. (2), Просян. (4), Рокитнен. (2; див. Рокитне) і Станичнен. (10) сільс. ради. Заг. пл.

Нововодолажчини становила 1182,7 км². За переписом насел. 2001, проживали 40 794 особи (складає 91,3 % до 1989): українців – 78,9 %, росіян – 19,5 %, білорусів – 0,4 %, вірмен – 0,2 %, молдован і грузинів – по 0,1 %; станом на 1 січня 2019 – 31 811 осіб. У 2-й пол. 2020 Н. р. ліквідували. У тому ж році у складі Харків. р-ну Нововодолаз. громаду (нині 580,3 км², 22 042 особи) укрупнили шляхом приєднання Бірків. селищ., Ватутін., Просян. і Рокитнен. сільс. рад; у складі Красногр. р-ну Старовірів. громаду (603,4 км², 9430 осіб) – шляхом приєднання Охочен. і Станичнен. сільс. рад. Н. р. лежав на Полтавській рівнині, на межі Придніпровської низовини та Середньоросійської височини. Поверхня хвиляста, подекуди розчленована річк. долинами, балками та ярами. Розвідано поклади природ. газу (Ведмедівське газоконденсатне родовище, Мелихівське газове родовище), кварц. піску (1938 засн. Новоселів. гірн.-збагачув. комбінат) та глини. Протікали 12 річок, з них найбільші – Мож (впадає у Сіверський Донець) з притокою Вільховаткою та Берестова (впадає в Орель, бас. Дніпра). Переважали звичайні й опідзолені чорноземи та темно-сірі опідзолені ґрунти. У заплавах і балк. ділянках – лучні чорноземи, лучно-болотні та болотні ґрунти, часто з солонцями. Пл. лісів і ліс. насаджень становила понад 11 тис. га. Осн. породи дерев: дуби та сосни звичайні, вільхи клейкі, осики; у підлісках – ліщина звичайна, глід, бруслина тощо. Існуючі тер. природно-заповід. фонду місц. значення: заказники Балки (5 га, с. Федорівка), Вінники (7,5 га, с. Власівка; обидва створ. 1984), Пересіл (12,2 га, с. Знам'янка), Мирчакова балка (6,1 га, с. Просяне; усі – ентомол.), Івани (128,6 га, с. Знам'янка), Чаплі (142,2 га, с. Парасковія; обидва – орнітол.; усі створ. 1993), Берестовий (87,5 га, с. Охоче, 1998, гідрол.); тер., що зарезервовані для наступ. заповідання: заказники побл. с. Вільхуватка та с-ща Ватутіне (55 га, заг.-зоол.), сіл Липкуватівка (163 га), Охоче (103 га), Федорівка (40 га; усі – ботан.), Парасковія (156 га) та Старовірівка (420 га; обидва – орнітол.); передбачено заповідати в складі екол. мережі гідрол. заказник Староводолазький (40 га). Були розвинені видобувна (65 %), буд. матеріалів (30 %) і харч. (5 %) галузі промисловості. Пл. с.-г. угідь 92 597 га, з них орних земель – 75 090 га. АПК спеціалізувалося переважно на рослинництві, зокрема на вирощуванні озимої пшениці, ячменю, кукурудзи, соняшників та ін. культур. У структурі с.-г. виробництва на тваринництво (скотарство м'ясо-молоч. напряму, свинарство та птахівництво) припадало 37 %. Залізничні ст.: Водолага, Власівка, Ордівка, Кварцовий; зупинні пункти: 8-й кілометр, Джгун, Липкуватівка, Сосонівка, Станиця; роз'їзди: Караван, Широкий. У Н. р. (2019) – Липкуватів. аграр. коледж, Рокитнен. профес. аграр. ліцей, 43 заг.-осв. і дошкіль. навч. заклади, ДЮСШ; 23 Будинки культури та клуби, 32 б-ки, Нововодолазький краєзнавчий музей, 2 сільс. музеї; центр. рай. лікарня, 9 амбулаторій, 22 фельдшер.-акушер. пункти. Рай. газета – «Вісті Водолажчини». Пам'ятки нац. значення: залишки фортець Укр. лінії (1731–42) – Орловської у с. Дячівка та св. Параскеви у с. Парасковія; палац Куликовських (кін. 18 – поч. 19 ст.) і Свято-Михайлів. церква (1805) у с. Рокитне. Збереглася Свято-Микол. церква у с. Миколаївка (1874). Православні церкви також діяли у райцентрі, селах Знам'янка (ікони Знамення Божої Матері), Липкуватівка (Свято-Микол.), Новоселівка (Хресто-Воздвижен.), Охоче (Свято-Троїц.), Просяне (Іоанно-Предтечин.), Сосонівка (св. Петра і Павла), Станичне

(св. Іоанна Хрестителя), Старовірівка (Іоанно-Богослов.) та ін. Були протестант. реліг. громади, зокрема євангел. християн-баптистів (Нова Водолага, села Княжне та Печіївка), християн віри євангельської (Нова Водолага, села Старовірівка та Станичне), адвентистів сьомого дня (Нова Водолага, с. Знам'янка). На тер. Нововодолажчини проводили археол. дослідж. Д. Багалій, Б. Шрамко, В. Міхеєв, В. Бородулін, С. Воловик, І. Голубєва, Л. Грубник-Буйнова, В. Дідик, О. Дяченко, С. Задніков, О. Зоря, В. Ревенко, В. Резніков. Обстежено кургани 3–1 тис. до н. е. у Новій Водолазі, селах Винники, Вільхуватка, Дячківка, Знам'янка, Караван, Ключеводське, Литовки, Ляшівка, Мануйлове, Миколаївка, Мокра Рокитна, Муравлінка, Новоселівка, Ордівка, Охоче, Палатки, Парасковія, Просяне, Рябухине, Станичне, Старовірівка; поселення Бірки I (5–3 тис. до н. е.), Бірки II (7–3 ст. до н. е., 3–4 ст. н. е.), Бірки III (7–3 ст. до н. е.), Винники (3–5 ст.), Мелихівка II (зруб. культур. спільності та бондарихин. культури), Мелихівка III (бондарихин., пеньків. і салтів. культур), Мелихівка IV (бондарихин. та черняхів. культур), Охоче (зруб. культур. спільності та черняхів. культури), Рябухине I (доби бронзи, скіф. часу, черняхів. та пеньків. культур), Рябухине II (6–3 ст. до н. е.), Рябухине III (3–4 ст.), Рябухине IV, Рябухине V (обидва – 15–12 і 7–3 ст. до н. е., 3–4 ст. н. е.), Стара Водолага, Старовірівка (обидва – бронз. доби, зруб. культур. спільності); скіф. пам'ятки у селах Завадівка, Миколаївка, Новоселівка, Одринка, Сосонівка, Червона Поляна. Серед видат. уродженців – фізик, академік НАНУ М. Азаренков (с. Муравлінка), славіст, громад. діяч, дійс. чл. НТШ Є. Федорченко (с. Одринка), математик Ю. Дюкарев (с. Старовірівка), фахівець у галузі ракетно-косміч. техніки М. Гумілевський (Бірки), фахівець у галузі авіац. двигунобудування Ю. Застелла (с. Стара Водолага), фахівець у галузі штуч. інтелекту, інформ. систем і технологій Є. Кучеренко (с. Рокитне), історик В. Білоцерківський (с. Одринка), філософ І. Кальной (Бірки), педагоги О. Дяков (с. Стара Водолага), С. Єрмаков (с. Охоче), мовознавець Л. Коломієць (с. Рябухине), еколог А. Гриценко (с. Рокитне), фахівець у галузі лісівництва М. Дрюченко (с. Стара Водолага), геолог М. Євдошук (с. Караван), селекціонер П. Ключко (с. Парасковія), агроном А. Митрополенко (с. Старовірівка), біолог Є. Смирнова (с. Раківка), лікар-гігієніст А. Тимченко (с. Мокра Рокитна), економіст М. Бондаренко (с. Парасковія), військ. теоретик В. Шарий (с. Стара Водолага); письменник, перекладач О. Апальков (с. Старовірівка), письменник, журналіст П. Кізко, поет В. Пінченко (обидва – с. Стара Водолага); актриса, диктор, нар. арт. України О. Коваленко (с. Рокитне), актор, засл. арт. України Г. Кулик (с. Мануйлове), актор, режисер, засл. діяч мистецтв РФ С. Попов (с. Караван); церк. діяч Костянтин (Дяков; с. Стара Водолага); Герої Рад. Союзу С. Карпов, С. Толстой (обидва – с. Старовірівка), М. Нога (с. Ключеводське), В. Косов (с. Бахметівка), Т. Краля (с. Вільхуватка), К. Ребрик, О. Щербак (обидва – с. Стара Водолага). У Липкуватів. радгоспі-технікумі викладав історик М. Дмитроченко. На Нововодолажчині мешкав Герой Радянського Союзу А. Жариков.

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Нововодолазький район / Ю. Р. Павловченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-73380>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).